

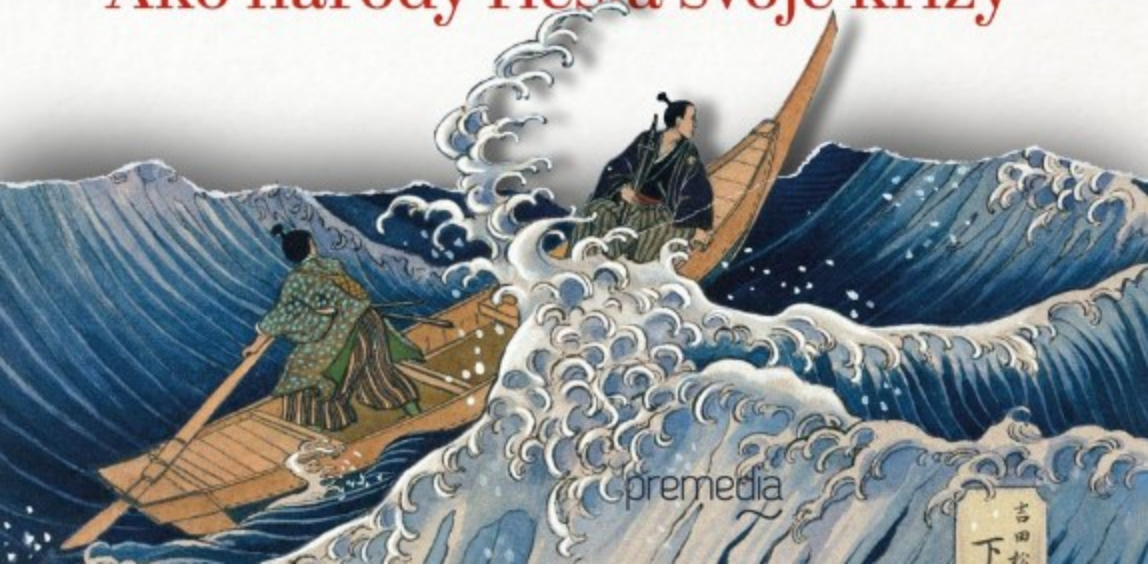

JARED DIAMOND

Od nositeľa Pulitzerovej ceny, autora kníh *OSUDY ĽUDSKÝCH SPOLOČNOSTÍ* a *KOLAPS*

OTRASYS

Ako národy riešia svoje krízy

premedia

吉田松
下

premedia

JARED DIAMOND

OTRASNY

AKO NÁRODY RIEŠIA SVOJE KRÍZY

Z angličtiny preložil

Igor Otčenáš

premedia

Preklad tohto diela vznikol s finančnou podporou Literárneho fondu

Jared Diamond: Otrasy. Ako národy riešia svoje krízy

Prvé vydanie

Copyright © 2019 by Jared Diamond

All Rights Reserved.

Translation © Igor Otčenáš, 2019

Copyright © Vydavateľstvo Premedia, 2019

ISBN 978-80-8159-794-7

*Túto knihu venujem
pamiatke svojich rodičov
Louisa a Flory Diamondovcov
a budúcnosti svojej manželky
Marie Cohenovej
a svojich synov Maxa a Joshuu Diamondovcov.*

OBSAH

PROLÓG: Dedičstvo baru Cocanut	11
Dva príbehy – Čo je to kríza? – Individuálna a národná kríza – Čo je a čo nie je táto kniha – Plán knihy	
PRVÁ ČASŤ I JEDNOTLIVCI	
1. kapitola Osobné krízy	31
Osobná kríza – Trajektórie – Poradiť si s krízou – Faktory výstupov – Národná kríza	
DRUHÁ ČASŤ I KRAJINY: ROZVINUTÉ KRÍZY	
2. kapitola Fínska vojna so Sovietskym zväzom	55
Návšteva Fínska – Jazyk – Fínsko do roku 1939 – Zimná vojna – Koniec zimnej vojny – Pokračovacia vojna – Po roku 1945 – Kráčanie po tenkom ľade – Finlandizácia – Rámec krízy	
3. kapitola Korene moderného Japonska	93
Moje japonské konexie – Japonsko pred rokom 1853 – Perry – Od roku 1853 do roku 1868 – Obdobie Meidži – Reformy Meidži – „Westernizácia“ – Zámorská expanzia – Krízový rámec – Otázky	
4. kapitola Čile pre všetkých Čiľanov	129
Po prvý raz v Čile – Čile do roku 1970 – Allende – Puč a Pinochet – Hospodárstvo až po kampaň „Nie!“ – Po Pinochetovi – Pinochetov tieň – Rámec krízy – Návrat do Čile	
5. kapitola Indonézia, zrod novej krajiny	161
V hoteli – Čo bolo v pozadí – Koloniálna éra – Nezávislosť – Sukarno – Puč – Masové vraždenie – Suharto – Suhartovo dedičstvo – Rámec krízy – Návrat do Indonézie	

6. kapitola	Prebudovanie Nemecka	193
	Nemecko v roku 1945 – Od roku 1945 do roku 1961 – Nemci váhajú odsúdiť samých seba – Rok 1968 – Čo nasledovalo po roku 1968 – Brandt a znovuzjednotenie – Geografické obmedzenia – Sebalútosť? – Vodcovia a realizmus – Rámec krízy	
7. kapitola	Austrália: Kto vlastne sme?	225
	Návšteva Austrálie – Prvá flotila a aborigéni – Prví emigranti – Smerom k samovláde – Federácia – Držať ich bokom – Prvá svetová vojna – Druhá svetová vojna – Uvoľnené väzby – Zánik bielej Austrálie – Rámec krízy	
TRETIA ČASŤ KRAJINY A SVET: KRÍZA V PRÍTOMNOSTI		
8. kapitola	Čo čaká Japonsko?	259
	Japonsko dnes – Hospodárstvo – Výhody – Vládny dlh – Ženy – Deti – Staroba a úpadok – Emigrácia – Čína a Kórea – Spravovanie prírodných zdrojov – Rámec krízy	
9. kapitola	Čo čaká Spojené štáty? Silné stránky a najväčší problém	285
	Spojené štáty dnes – Bohatstvo – Geografia – Výhody demokracie – Ďalšie výhody – Politická polarizácia – Prečo? – Ďalšia polarizácia	
10. kapitola	Čo čaká Spojené štáty? Tri „ďalšie“ problémy	315
	Ďalšie problémy – Voľby – Nerovnosť a imobilita – Čo s tým? – Investovať do budúcnosti – Rámec krízy	
11. kapitola	Čo čaká svet?	337
	Svet dnes – Nukleárne zbrane – Klimatická zmena – Fosílna palivá – Zdroje alternatívnej energie – Iné prírodné zdroje – Nerovnosť – Rámec krízy	
EPILÓG: Ponaučenia, otázky a vyhliadky		369
	Prediktívne faktory – Sú krízy nutné? – Úlohy lídrov v histórii – Úlohy konkrétnych lídrov – Čo ďalej? – Ponaučenia pre budúcnosť	
Podakovanie		401
Odporúčaná literatúra		403
Zdroje fotografií		412

OTRASY

PROLÓG

DEDIČSTVO BARU COCOANUT

Dva príbehy – Čo je to kríza? – Individuálna a národná kríza – Čo je a čo nie je táto kniha – Plán knihy

Väčšina z nás raz či viackrát za život prechádza obdobím otrasov alebo krízy, ktorú vďaka osobným zmenám dokážeme či nedokážeme úspešne vyriešiť. Podobne prechádzajú krízou aj celé národy, ktoré ju vďaka národným zmenám dokážu či nedokážu prekonať. Pokiaľ ide o prekonávanie osobných kríz, vďaka terapeutom máme k dispozícii rozsiahle množstvo výskumného materiálu a neformálnych informácií. Mohli by nám výsledné závery pomôcť pochopiť aj riešenia národných kríz?

Na ilustráciu toho, čo rozumiem pod pojmami osobná a národná kríza, začnem túto knihu dvoma príbehmi zo svojho života. Hovorí sa, že najranejšie definovateľné trvalé spomienky sa ukladajú v našich myšliach zhruba vo štvrtom roku života, hoci deti si dokážu uchovať nepriame spomienky ešte z ranejšieho obdobia. Toto zovšeobecnenie platí prinajmenšom v mojom prípade, pretože mojou najranejšou spomienkou, ktorú si dokážem vybaviť v pamäti, je požiar v bostonskom bare Cocanut, ku ktorému došlo tesne po mojich piatich narodeninách. Aj keď mňa osobne sa požiar (našťastie) netýkal, prežíval som ho takpovediac z druhej ruky na základe hrôzyplného rozprávania môjho otca lekára.

Dvadsiateho ôsmeho novembra 1942 vypukol v preplnenom bostonskom nočnom klube zvanom bar Cocanut (tak ho nazýval sám

Požiar v preplnenom bostonskom nočnom klube Cocoanut 28. novembra 1942, pri ktorom zahynulo 492 ľudí. Jeho dôsledky sa stali základom pre vznik krízovej terapie.

majiteľ) požiar, ktorý sa rýchlo rozšíril. Keďže jediný východ z klubu sa zablokoval, pri nešťastí zahynulo celkovo 492 ľudí a stovky ďalších boli zranené v dôsledku pridusenia sa, nadýchania sa splodín, prípadne ich pošliapali alebo utrpeli popáleniny. Bostonských lekárov a nemocničný personál neohromil len samotný počet zranených a obetí požiaru, ale aj psychologické obete požiaru, to jest príbuzní zronení z krutej smrti svojich manželov, manželiek, detí alebo súrodencov. A ohromili ich aj tí, ktorí požiar prežili, traumatizovaní pocitom viny, že kým oni žijú, stovky ďalších hostí zomreli. Do štvrt' na jedenásť večer viedli všetci normálny život, oslavovali víkend po Dni vďakovyzdania, bavili sa o futbale a pripíjali si na počesť dovolenkujúcich frontových vojakov. O jedenásť večer bola už väčšina obetí mŕtva a životy ich príbuzných, ako aj životy tých, ktorí nešťastie prežili, sa ocitli v kríze. To, ako mali ich životy pokračovať, bolo zrazu hore nohami. Zmocnil sa ich pocit viny, že kým oni žijú, ich milovaní sú mŕtvi. Príbuzní zrazu stratili niekoho, kto bol kľúčový pre identitu ich samotných. Požiar neotriasol vierou vo svetskú spravodlivosť len u tých, ktorí ho

prežili, ale aj u tých Bostončanov, ktorí nemali s tragédiou nič spoločné (vrátane mňa ako päťročného chlapca). Lebo obeťami neboli nejakí grázli alebo vyvrheli; boli to obyčajní ľudia, ktorí navyše nezahynuli vlastnou vinou.

Niektorí z tých, čo to prežili, ako aj niektorí spomedzi príbuzných zostali neblaho poznačení do konca života. Niekoľkí spáchali samovraždu. No väčšina z nich sa po niekoľkých týždňoch krutej bolesti, počas ktorých sa vzpierali prijať svoju stratu, začala so všetkým pomaly vyrovnávať, znovu nachádzali to, čo považovali za cenné, vracali sa do života a zisťovali, že nie všetko v ich svetoch bolo zničené. Mnoho mužov a žien, čo prišli o manželku či manžela, sa znovu oženilo či vydalo. Ale aj v tých najlepších prípadoch boli títo ľudia mozaikou svojich nových identít, sformovaných po požiari v bare Cocanut, a svojich starých identít z obdobia pred požiarom. V tejto knihe sa budeme u jednotlivcov i národov často stretávať s touto metaforou „mozaiky“, v ktorej komplikovane koexistujú vedľa seba tie najprotikladnejšie prvky.

Požiar v bare Cocanut je extrémnym príkladom osobnej krízy. Za extrémny ho však možno považovať iba preto, lebo sa niečo zlé stalo simultánne veľkému počtu obetí. Ako uvidíme v 1. kapitole, také veľké množstvo obetí požiaru dokonca vyvolalo krízu, ktorá si vyžadovala nové riešenia v oblasti samotnej psychoterapie. Mnohí z nás prežívame individuálnu tragédiu priamo vo svojich životoch, ako aj nepriamo prostredníctvom toho, čo prežívajú naši príbuzní či priatelia. Kým však tragédia jedného človeka bolestne zasahuje len dotýčnú obeť a okruh jej blízkych, tragédia v bare Cocanut sa dotkla okruhov 492 obetí.

A teraz si uvedme na porovnanie príklad národnej krízy. Koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov som žil v Británii. Bola to doba pomalej národnej krízy, hoci si to moji britskí priatelia, ba ani ja sám, celkom neuvedomovali. Británia bola svetovou jednotkou vo vede, pýšila sa bohatou kultúrnou históriou, hrdo a jedinečne britskou, hovala si v spomienkach na dobu, keď disponovala najväčším loďstvom na svete, najväčším bohatstvom a najrozsiahlejším impériom v histórii. Žiaľ, v päťdesiatych rokoch Británia hospodársky krvácala, prichádzala o svoje domíniá a strácala svoju moc, komplikovala sa jej úloha v Európe a borila sa s dlhodobými triednymi rozdielmi a čerstvými vlnami emigrantov. Všetko to vyvrcholilo v rokoch 1956 až 1961, keď Británia zošrotovala všetky svoje zostávajúce krížniky, keď ňou otriasli prvé rasové nepokoje, keď musela zaručiť nezávislosť svojim africkým kolóniám a keď suezská kríza odhalila ponížujúcu stratu jej schopnosti ako svetovej mocnosti

zasahovať nezávisle. Moji britskí priatelia sa usilovali nájsť zmysel týchto udalostí a vysvetliť mi to ako svojmu americkému návštevníkovi. Všetky tieto údery zintenzívnili diskusie medzi Britmi a britskými politikmi o samotnej identite Británie a jej role.

Dnes, o šesťdesiat rokov neskôr, je Británia mozaikou svojho nového a starého ja. Rozlúčila sa so svojím impériom, stala sa multietnickou spoločnosťou a sociálnym štátom s vysokokvalitným školstvom, riadeným vládou so zámerom zmierniť triedne rozdiely. Británia už nikdy nezískala niekdajšiu námornú a hospodársku dominanciu vo svete a dodnes nedoriešila ani svoj starý známy protirečivý postoj, pokiaľ ide o jej rolu v Európe (pozri brexit). Stále však patrí medzi šesť najbohatších krajín na svete, stále je to krajina parlamentnej demokracie s monarchom ako formálnou hlavou štátu, stále je to líder svetovej vedy a technológie a stále je jej menou libra šterlingov a nie euro.

Tieto dva príbehy ilustrujú tému tejto knihy. Sú ňou krízy, tlaky na zmeny, konfrontácie jednotlivcov a ich skupín na všetkých úrovniach od individuálnych osôb až po tímy, podniky, národy a celý svet. Krízu môžu vyvolať vonkajšie tlaky, keď napríklad dotyčnú osobu niekto opustí alebo jej zomrie manžel či manželka alebo keď jeden národ ohrozuje iný národ, prípadne keď sa jeden národ stane obeťou útoku iného národa. Ale krízu môžu vyvolať aj vnútorné tlaky, keď napríklad konkrétna osoba ochorie alebo keď v národe vypukne občiansky konflikt. Úspešné zvládnutie vonkajších či vnútorných tlakov si vyžaduje *selektívnu* zmenu. A to platí rovnako o národoch ako o jednotlivcoch.

Kľúčovým slovom je tu „selektívna“. Ani jednotlivci, ani národy sa nemôžu zmeniť úplne a ani to od nich nemožno žiadať; nemôžu sa zbaviť všetkého zo svojich bývalých identít. Výzvou pre národy a jednotlivcov v období krízy je pochopiť, ktoré časti ich identít už fungujú spoľahlivo, a preto ich nie je potrebné zmeniť, a ktoré časti naopak nefungujú a ich zmena je potrebná. Jednotlivci i národy pod tlakom musia čestne zhodnotiť svoje schopnosti a prednosti. Musia sa rozhodnúť, čo z nich funguje a aj v novej situácii zostáva primerané okolnostiam a čo teda môžu uchovať. A naopak, musia si čestne priznať, čo je potrebné zmeniť, aby sa vyrovnali s novou situáciou. To si od jednotlivcov alebo národov vyžaduje najšť nové riešenia, kompatibilné s ich schopnosťami a s ostatnými časťami ich bytia. Súčasne však musia podčiarknuť a zvýrazniť tie prvky, ktoré sú pre nich také fundamentálne, že ich odmietajú zmeniť.

To sa týka paralel medzi jednotlivcami a národmi, pokiaľ ide o krízu. Ale sú tu aj do očí bijúce rozdiely, o ktorých si povieme tiež.

Ako definujeme „krízu“? Konvenčnú definíciu môžeme odvodiť od gréckeho podstatného mena „krisis“ a slovesa „krino“, ktoré však majú rôzne významy: oddeliť, rozhodnúť, vyčleniť, bod obratu. V tomto zmysle možno teda krízu chápať ako okamih pravdy: bod obratu, keď okolnosti pred oným „okamihom“ a po ňom sú „oveľa“ odlišnejšie než pred „väčšinou“ iných okamihov a po nich. Dal som slová „okamih“ „oveľa“ a „väčšina“ do úvodzoviek, pretože je praktickou otázkou, ako dlho by takýto okamih mal trvať, aké odlišné by mali byť zmenené okolnosti a o čo zriedkavejšie než väčšina iných okamihov by mal byť bod obratu, aby sme ho mohli označiť ako „krízu“, a nie iba ako ďalší malý zlom v udalostiach či súčasť postupnej prirodzenej evolúcie zmien.

Bod obratu je výzvou. Vytvára tlak na vyvinutie nových metód, ako ho zvládnuť, keďže predchádzajúce metódy sa ukázali ako neadekvátne riešeniú onej výzvy. Ak jednotlivci či národ naozaj dokážu vyvinúť nové a lepšie metódy zvládnutia tejto výzvy, tak môžeme povedať, že sa kríza úspešne vyriešila. Ako však uvidíme v 1. kapitole, rozdiel medzi úspešným a neúspešným zvládnutím krízy často nebýva ostro odlišiteľný – úspech môže byť čiastočný, nemusí byť trvalý a ten istý problém sa môže vrátiť. (Pripomeňme si, že Spojené kráľovstvo „riešilo“ svoje postavenie vo svete v roku 1973 vstupom do Európskej únie a potom v roku 2017 zase referendum o odchode z Európskej únie.)

Ilustrujme si teraz tento praktický problém: ako dlho má trvať, aký veľký má byť a aký zriedkavý musí byť tento bod obratu, aby sme ho mohli oprávnene označiť termínom „kríza“? Ako často má zmysel označiť niečo v ľudskom živote, prípadne v tisícročí regionálnej histórie ako „krízu“? Tieto otázky majú alternatívne odpovede a rozdielne odpovede majú zmysel z rozdielnych dôvodov.

Jeden extrémny výklad vymedzuje pojem „kríza“ na dlhé časové intervaly a zriedkavé, dramatické obdobia zmien, napríklad na niekoľko udalostí v živote jednotlivca a len na pár storočí, pokiaľ ide o národ. Príkladom nech je história starovekého Ríma, v ktorej by sa pojem „kríza“ po založení Rímskej republiky okolo roku 509 pred n. l. mohol vzťahovať len na tri historické udalosti: prvé dve púnske vojny (264 – 241 a 218 – 201 pred n. l.), zmenu republikánskej vlády na cisárstvo (okolo roku 23 pred n. l.) a vpád barbarov, ktorý znamenal zánik Západorímskej ríše (okolo roku 476 n. l.). Samozrejme, rímsky historik neposudzuje všetko, čo sa udialo v jeho histórii medzi rokmi 509 pred n. l. a 476 n. l., ako niečo triviálne, no slovo „kríza“ jednoducho vyhradzuje iba na tri uvedené výnimočné udalosti.

Opačným extrémom je skvelá štúdia môjho kolegu z Kalifornskej univerzity v Los Angeles Davida Rigbyho a jeho spolupracovníkov Pierra-Alexandra Ballanda a Rona Boschmu o „technologických krízach“ amerických miest, ktoré operačne definovali ako obdobia trvalého poklesu žiadostí o uznanie patentov, pričom slovo „trvalý“ definovali z matematického hľadiska. Na základe týchto definícií zistili, že americké mesto prechádzalo technologickou krízou priemerne každých dvanásť rokov a že každá takáto kríza trvala priemerne štyri roky. To znamená, že priemerné americké mesto by sa malo nachádzať v stave technologickej krízy asi tri roky z každého desaťročia. Kolegovia zistili, že táto definícia môže byť užitočná pri pochopení otázky praktickejšieho významu: vďaka čomu sa niektoré americké mestá dokážu a iné nedokážu vyhnúť technologickej kríze definovanej v tomto zmysle? Rímsky historik by však problematiku, ktorú skúma David a jeho kolegovia, bagatelizoval ako pomínuteľnú nepodstatnosť, kým David a jeho kolegovia by namietali, že rímsky historik ignoruje s výnimkou spomínaných troch historických udalostí všetko, čo sa stalo za 985 rokov rímskej histórie.

Tým chcem povedať, že pojem „kríza“ sa dá definovať rôznymi spôsobmi v závislosti od frekvencie jej výskytu, odlišnosti jej časového trvania a rozličnosti rozsahu jej dôsledkov. V tomto zmysle môžeme s pozitívnym výsledkom skúmať zriedkavé veľké krízy, ako aj časté krízy malé. Dobový rozsah, ktorý používam v tejto knihe, má interval od niekoľkých desaťročí po storočie. Vo všetkých krajinách, o ktorých bude reč, nastalo za môjho života to, čo považujem za „veľkú krízu“. To neznamená, že každá z týchto krajín nedospela zároveň aj k častejším menším bodom obratu.

Počas individuálnej krízy i krízy národa sa často sústreďíme na jediný okamih pravdy: napríklad na ten deň, keď manželka povie svojmu manželovi, že požiadala o rozvod, alebo (z histórie Čile) na 11. september 1973, keď čilská armáda zvrhla demokratickú vládu v krajine a jej prezident spáchal samovraždu. Niekoľko kríz prepuklo zase bez akéhokoľvek predchádzajúceho varovania, napríklad ako keď 26. decembra 2004 zabilo cunami na Sumatre 200 000 ľudí alebo ako bola smrť môjho bratranca v plnom rozkvetení síl, ktorý po sebe zanechal vdovu a štyri siroty, keď jeho auto na železničnom priecestí zmietol vlak. Avšak väčšina individuálnych, ako aj národných kríz je kulmináciou evolučných zmien, ktoré prebiehajú mnoho rokov: napríklad rozvod je výsledkom dlhotrvajúcich manželských nezhôd alebo udalosti v Čile boli dôsledkom politických a hospodárskych problémov. „Kríza“ je razantným dôsledkom či reakciou tlakov, ktoré sa hroma-

dili dlhší čas. Toto poznanie explicitne platí v prípade austrálskeho predsedu vlády Gougha Whitlama, ktorý (ako uvidíme v 7. kapitole) v decembri 1972 prišiel s programovou smršťou zásadných zmien v priebehu 19 dní, no ktorý vlastné reformy zľahčoval ako „uznanie toho, čo sa už stalo“.

* * *

Národy nie sú jednotlivci vo veľkom, odlišujú sa od nich v mnohých zrejmych ohľadoch. Prečo je však vnímanie národnej krízy optikou individuálnej krízy také poučné? Aké sú výhody takéhoto prístupu?

Jednou z výhod, s ktorou sa stretávam pri debatách s priateľmi a študentmi o národných krízach, je to, že nehistorici individuálnu krízu poznajú a dokážu jej porozumieť. Preto perspektíva individuálnej krízy uľahčuje nezasvätenému čitateľovi „usúvzťažniť“ národnú krízu a pochopiť jej komplexnosť.

Ďalšou výhodou je, že skúmanie individuálnej krízy je čosi ako cestovná mapa pomedzi desiatky faktorov, ktoré nám pomáhajú pochopiť rôznorodosť výstupov. Tieto faktory sú pre nás užitočným nástupiskom na vypracovanie príslušnej mapy faktorov na pochopenie rôznorodosti výstupov národnej krízy. Uvidíme, že niektoré z týchto faktorov sa prenášajú priamočiaro z individuálnej krízy na krízu národnú. Napríklad jednotlivci, ktorí sa ocitli v kríze, často dostávajú pomoc od priateľov, práve tak ako národy v kríze môžu získať pomoc od spojeneckých národov. Jednotlivci v kríze môžu modelovať svoje riešenia podľa toho, ako vidia iných jednotlivcov zvládať podobné krízy; aj národy v čase krízy si môžu požičiavať a prijímať riešenia, ktoré už použili iné národy v podobnej problémovej situácii. Jednotlivci v kríze môžu odvodiť svoje sebavedomie z toho, ako prekonali vlastnú predchádzajúcu krízu; podobne to platí pre národy.

To je, pokiaľ ide o priamočiare paralely. Vidíme však aj to, že niektoré faktory ozrejmujú výstupy individuálnej krízy, no súčasne ich nemožno priamočiaro preniesť na úroveň národnej krízy, hoci stále slúžia ako užitočná metafora, naznačujúca, ktoré faktory sú vo vzťahu k národnej kríze relevantné. Napríklad terapeuti zistili, že je užitočné definovať kvalitu jednotlivca pojmom „sila ega“. Hoci národy nemajú silu psychologického ega, tento koncept naznačuje súvzťažný koncept dôležitý pre národy, konkrétne ide o „národnú identitu“. Podobne jednotlivci často nájdu slobodu voľby v riešení krízy, limitovanej praktickými obmedzeniami, napríklad pokiaľ ide o zodpovednosť za starostlivosť o deti a požiadavky na prácu. Ako však uvidíme, národy

naozaj čelia hraniciam svojej slobody voľby z iných dôvodov, napríklad pre geografické obmedzenia a objem národného bohatstva.

Porovnanie s krízou jednotlivcov súčasne zaostruje pozornosť na tie prvky národnej krízy, ktoré nemajú analógie s krízou jednotlivcov. Okrem iných rozdielností je tu postavenie národného lídra, ktorý u jednotlivcov neexistuje, takže kým v čase národnej krízy sa pravidelne objavujú otázky o úlohe vedenia krajiny, v prípade krízy jednotlivcov to tak nie je. Historici vedú dlhotrvajúcu debatu o tom, či neobvyklí vodcovia naozaj menia chod histórie (často sa v histórii označujú ako „veľkí muži“), alebo by bol výstup histórie podobný aj za iného podobného vodcu. (Napríklad či by bola vypukla druhá svetová vojna, keby Hitler naozaj zahynul pri automobilovej nehode, pri ktorej v roku 1930 takmer prišiel o život.) Národy majú svoje vlastné politické a hospodárske inštitúcie, ktoré jednotlivci nemajú. Riešenia národných kríz sú vždy výsledkom skupinových interakcií a rozhodnutí, prijímaných v rámci národa; jednotlivci, naopak, robia často rozhodnutia sami za seba. Národné krízy môžu vyriešiť buď násilné revolúcie (ako napríklad v Čile v roku 1973), alebo pokojná evolúcia (ako napríklad v Austrálii po druhej svetovej vojne); osamotení jednotlivci však násilné revolúcie spáchať nedokážu.

Tieto podobnosti, metafory a rozdielnosti sú dôvodom, prečo som v debatách so študentmi na univerzite v snahe porozumieť tomu, čo je to národná kríza, považoval za užitočné porovnávať národné krízy s krízami jednotlivcov.

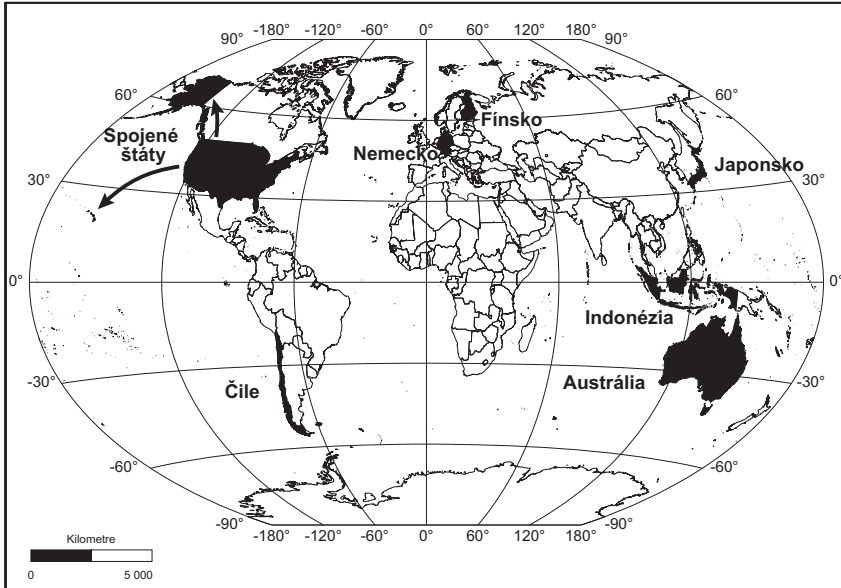
* * *

Čitateľom a recenzentom sa často stáva, že keď sa zahĺbia do knihy, zistia, že text na obálke a jej koncepcia nie sú tým, čo očakávali alebo chceli. Ako by som ja sám avizoval túto knihu a charakterizoval jej koncept a, naopak, čo som do tejto knihy nezačlenil?

Táto kniha je komparatívnou, naratívnu a prieskumnou štúdiou krízy a selektívnych zmien, ktoré nastali počas mnohých desaťročí v siedmich moderných krajinách, s ktorými mám mnohé osobné skúsenosti a na ktoré nazerám z pohľadu selektívnych zmien v osobnej kríze. Ide o Fínsko, Japonsko, Čile, Indonéziu, Nemecko, Austráliu a Spojené štáty.

Povedzme si teraz niečo krok za krokom o každom zo spomínaných slov a fráz.

Toto je *komparatívna* kniha, na ktorej stránkach sa nediskutuje len o jednom národe. Naopak, venuje pozornosť siedmim rozdielnym

krajinám, aby ich bolo možné porovnať. Neprozaickí autori si musia vybrať medzi prezentovaním individuálnej prípadovej štúdie a porovnaním rôznych prípadov. Každý prístup má rôzne výhody a rôzne hranice. Vzhľadom na dĺžku textu môže, samozrejme, individuálna prípadová štúdia ponúknuť oveľa viac detailov o danom prípade, ale komparatívne štúdium zase ponúka také perspektívy a možnosti skúmania daných tém, aké by pri študovaní jedného prípadu neboli možné.

Historická komparácia núti položiť si otázky, ktoré by sa pri jednom prípade nevyskytli: prečo istý typ udalosti vyvoláva v jednej krajine výsledok V_1 , ale v druhej krajine vyvolá úplne iný výsledok V_2 ? Napríklad v jednozväzkovej histórii americkej občianskej vojny, aké mám ako čitateľ rád, možno venovať šesť strán druhému dňu bitky pri Gettysburgu, no nie je možné preskúmať, prečo sa americká občianska vojna na rozdiel od španielskej či fínskej skončila tým, že víťazi ušetrili životy porazených. Autori jednotlivých prípadových štúdií často vyčítajú komparatívnym štúdiám zjednodušovanie a povrchnosť, kým autori komparatívnych štúdií podobne často vyčítajú autorom prípadových štúdií neschopnosť riešiť otázky širšieho kontextu. Tento názor možno charakterizovať konštatovaním, že „tí, ktorí skúmajú len jednu krajinu, napokon nepochopia žiadnu“. Táto kniha je teda komparatívnou štúdiou so všetkými jej výhodami a obmedzeniami.